

نقش سازمان‌های اطلاعاتی در تأمین امنیت نرم

اصغر افتخاری^۱
علیرضا قدرت‌آبادی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۲/۱۵

چکیده

برای تأمین امنیت، ابزارها و شیوه‌های مختلفی که متأثر از سه نوع قدرت نظامی، اقتصادی و جذب‌کنندگی است وجود دارد. امنیت نرم وضعیتی است که با ایجاد و تقویت توان جذب‌کنندگی در جامعه به وجود می‌آید و برای رسیدن به این مقصود از ابزارهای تأثیرگذاری که عملکرد آن‌ها به صورت نهانی و غیرمستقیم است، استفاده می‌کند. این کاربست مشترک غیرمستقیم و نهانی بودن، نشانی از ارتباط نزدیک امنیت نرم و سازمان‌های اطلاعاتی را می‌دهد. از همین رو، پژوهش حاضر تلاش دارد تا نقش سازمان‌های اطلاعاتی در تأمین امنیت نرم جامعه را بیان دارد. این مطالعه به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است و دستاورد اصلی آن این است که: سازمان‌های اطلاعاتی با ایفای نقش شناختی در جهت شناسایی به موقع خواسته‌ها گام برمی‌دارند. هم‌چنین با ایفای نقش اجرایی در جهت پاسخ‌گویی مناسب به خواسته‌های افراد جامعه در قالب چهار نوع پاسخ‌گویی تأمینی، اقناعی، توجیهی و سرکوبی می‌پردازند که نتیجه آن به توازن و تناسب رسانیدن میان خواسته‌ها و داشته‌ها در راستای حفظ امنیت نرم است.

کلید واژه‌ها: امنیت، امنیت نرم، اطلاعات، سازمان‌های اطلاعاتی، نقش

۱- دکترای علوم سیاسی، عضو هیئت‌علمی دانشگاه امام صادق (ع) eftekhariasg@gmail.com

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد پیوسته دانشگاه امام صادق (ع) a.gh.abadi.isu@gmail.com

مقدمه

سرویس‌های اطلاعاتی - امنیتی اجزای اصلی و کلیدی هر دولتی به شمار می‌آیند زیرا تحلیلی مستقل از اطلاعات مربوط به امنیت داخلی و خارجی دولت، جامعه و حفاظت از منافع حیاتی ملت فراهم می‌آورند. همچنین، بخش اطلاعات هر کشور حوزه خاصی از فعالیت‌های دولتی است که نقش مهمی در تضمین امنیت بر عهده دارد. (معاونت پژوهش و تولید علم، ۱۳۹۴: ۱۵) سازمان‌های اطلاعاتی همواره به دلیل آنکه تأمین‌کننده امنیت به‌عنوان اساسی‌ترین نیاز افراد جوامع بوده‌اند، حائز اهمیت بسیار زیادی هستند. در دیدگاهی تاریخی، حفظ امنیت، صرفاً درگرو استفاده از زور و مسائل مربوط به ابزارهای سخت و جنگ خلاصه می‌شد و کار ویژه اصلی نهادهای اطلاعاتی در جنگ‌های نظامی و یا ارائه اخبار و اطلاعات از ابزارهای سخت دشمن بیرونی نمود پیدا می‌کرد؛ اما با رشد روزافزون تکنولوژی‌های رسانه‌ای همچون تلویزیون، اینترنت و مطبوعات و تأثیرگذاری این رسانه‌ها بر افکار و اندیشه‌های جوامع بشری این برداشت شکل گرفت که تأمین امنیت صرفاً در استفاده از زور نیست بلکه متقاعدکنندگی و جذب‌کنندگی که از منابع قدرت نرم سرشته شده، تأثیر بسزایی در تغییر رفتار و کردار دیگران دارد که این خود می‌تواند موجبات امنیت و یا ناامنی را فراهم کند. (نک. یزدان فام، ۱۳۸۸: ۱۱۰) از آنجایی که امنیت نرم با تأثیرگذاری نهان و غیرمستقیم و تدریجی افکار عمومی همراه است ارتباط زیادی با سازمان‌های اطلاعاتی پیدا می‌کند چراکه هم از حیث بعد امنیتی آن و هم از حیث سروکار داشتن با ابزارهای تأثیرگذار غیرمستقیم، با کار ویژه‌های سازمان‌های اطلاعاتی همپوشانی دارد. از همین رو، مقاله حاضر به دنبال واکاوی نقش سازمان‌های اطلاعاتی در تأمین امنیت نرم و یافتن روش‌ها و چگونگی عملکرد آن می‌باشد. پژوهش حاضر ضمن ارائه الگوی تحلیلی، با روش توصیفی - تحلیلی به شیوه اسنادی به تبیین نقش سازمان‌های اطلاعاتی در تأمین امنیت نرم پرداخته است.

۱- چارچوب مفهومی - تحلیلی

۱-۱- مفهوم‌شناسی

الف) امنیت/ امنیت نرم

در تعریف مفهوم امنیت، اجماعی وجود ندارد و تعاریف موجود متفاوت و حتی بعضاً با یکدیگر متعارض هستند. در بررسی‌های اجمالی بیش از ۱۵۰ تعریف مختلف از امنیت ارائه شده است (افتخاری ۱۳۷۷: ۲۷-۶۰) اما به‌طور کلی، می‌توان تعاریف موجود را به دو گفتمان اصلی تقسیم نمود: سلبی و ایجابی. بنیاد فلسفی

گفتمان سلبی را یک اصل محوری شکل می‌دهد و آن‌هم اینکه: پدیده‌ها را می‌توان از طریق نفی نقیضشان تعریف نموده و مورد شناسایی قرار داد. در این صورت، امنیت به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن نسبت به منافع بازیگر یا تهدیدی وجود نداشته باشد و یا در صورت وجود، امکان مدیریت مؤثر آن برای بازیگر مورد تهدید، وجود داشته باشد. (افتخاری، ۱۳۸۵: ۱۴)

گفتمان ایجابی امنیت، وضعیتی است که در آن بین خواسته‌ها و داشته‌ها در یک واحد سیاسی معین، متناسب با ضریب ایدئولوژیک (آن واحد)، تعادلی وجود دارد که نزد بازیگران (آن واحد) تولید رضایت می‌نماید. چنان‌که ملاحظه می‌شود، امنیت در این معنا به «رضایت» (و نه قدرت سخت‌افزاری) تقلیل می‌یابد. آنچه در این تعریف از امنیت درخور توجه است، غلبه ماهیت نرم‌افزارانه آن بر ابعاد سخت‌افزاری امنیت می‌باشد. (افتخاری، ۱۳۹۱: ۸۴) مؤلف، این تعریف را به دلیل ماهیت نرم‌افزارانه آن، به‌عنوان تعریف جامع از امنیت نرم برگزیده است.

ب) اطلاعات

اطلاعات محصولی است که پس از ارزیابی و پردازش اخبار و معلومات به دست می‌آید و به تحلیل شناخت در خصوص موضوعی خاص می‌انجامد. به عبارت دیگر، محصول به دست آمده از جمع‌آوری، پردازش، ترکیب، ارزیابی، تحلیل و تفسیر اخبار در دسترس در خصوص کشورهای بیگانه، عناصر، پدیده‌ها و نیروهای بالقوه تهدید زا علیه امنیت ملی یا فرصت‌زا برای منافع ملی را اطلاعات می‌گویند. (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۱۹۳)

ج) سازمان‌های اطلاعاتی

در ادبیات اطلاعاتی، فعالیت‌هایی که منجر به تولید اطلاعات با تعریف فوق از مفهوم اطلاعات می‌شود را فعالیت‌های اطلاعاتی و کنشگر مولد اطلاعات را سازمان اطلاعاتی می‌گویند (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۱۹۴) در واقع، سازمان‌های اطلاعاتی، نهادها و ساختارهای اداری دولتی هستند که وظیفه آن‌ها انجام فعالیت‌های اطلاعاتی و تولید اطلاعات است. سرویس‌های اطلاعاتی، به سازمان‌هایی اشاره دارند که به‌طور تخصصی برای جمع‌آوری سازمان‌های اطلاعاتی، اطلاعات پنهان سازمان یافته‌اند (مک لین، ۱۳۸۷: ۴۸۱) در تعریفی جامع‌تر، سازمان‌های اطلاعاتی به ساختارها و نهادهایی اطلاق می‌شود که با نظارت بر همه پدیده‌های آشکار و پنهان به تولید اطلاعات می‌پردازند و در مواقعی که اهداف موردنظر آن‌ها اقتضا کند در چارچوب اولویت‌های منفعتی خویش دست به اقداماتی به‌صورت نهانی می‌زنند.

ه) نقش

نقش، معانی مختلفی را به ذهن می‌رساند. یکی از متداول‌ترین مفاهیم آن مرتبط با اعمالی است که هر فرد به مناسبت پایگاه‌هایی که در جامعه دارد انجام می‌دهد. از نظر والتر کوتو، نقش معرف رفتاری است که هر کس با توجه به مقام و پایگاه اجتماعی فرد حق دارد از او انتظار داشته باشد. (توسلی، ۱۳۸۶: ۳۰۲) از نظر لیتون، نقش شامل نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتاری است که از سوی جامعه به فرد یا افرادی که این پایگاه را اشغال می‌کنند، داده می‌شود. (کوزر و روزنبرگ، ۱۳۸۵: ۲۷۱) با آنکه یک تعریف جامع نمی‌توان از نقش ارائه داد، اما در بیان کلی نقش شامل نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای هدفمندی است که از سوی جامعه به فرد، اجتماع و یا سازمانی به‌منظور ایفای وظایف معین داده می‌شود.

۱-۲- چارچوب تحلیلی

بیان نقش سازمان‌های اطلاعاتی در تأمین امنیت نرم، بیش از هر چیز، در گرو ارائه الگوی تحلیلی جامع است. بر همین اساس، نگارنده نیز متناسب با موضوع نوشتار حاضر، در گام نخست به تشریح ابعاد این دو مقوله یعنی سازمان‌های اطلاعاتی و جنگ نرم پرداخته و سپس الگوی تحلیلی را ارائه کرده است.

۲-۱-۱- کارکردهای سازمان‌های اطلاعاتی

سازمان‌های اطلاعاتی، به‌عنوان بخشی از ساختار اداری دولت مدرن، چهار کارکرد اصلی دارند که عبارت‌اند از:

- الف) جمع‌آوری اطلاعات، جمع‌آوری را گردآوری اخبار از هر نوع منبع تعریف می‌کنند.
- ب) بررسی اطلاعات، نیز به کلیه اقداماتی که سازمان‌های اطلاعاتی برای تبدیل داده‌ها و اخبار به اطلاعات انجام می‌دهند، اطلاق می‌شود. این اقدامات شامل تحلیل، ترکیب، ارزیابی و تفسیر است. بررسی، فرآیند معنی‌دار کردن داده‌ها و اخبار مختلفی است که در مورد هر پدیده گردآوری شده‌اند. (Holt, 1995: 3)
- ج) ضداطلاعات، کلیه فعالیت‌هایی است که سازمان‌های اطلاعاتی برای جلوگیری از اقدامات اطلاعاتی دولت‌ها و سازمان‌های خارجی و کنشگران غیردولتی، حفاظت از اطلاعات و اماکن راهبردی و طبقه‌بندی شده یا مقابله با اقدامات براندازانه علیه نظام سیاسی کشور انجام می‌دهند. (Holt, 1995: 4; Lowenthal, 2003: 113)
- د) اقدامات پنهان، به آن دسته از فعالیت‌های سازمان‌های اطلاعاتی اطلاق می‌شود که برای اجرای سیاست خاص ملی، به‌طور خاص در حوزه سیاست خارجی و امنیت ملی، انجام می‌شوند. این اقدامات، شامل

تبلیغات، حمایت از گروه‌های سیاسی خاص در خارج یا داخل، ارسال کمک‌های مالی و نظامی به حکومت‌های موردنظر، براندازی حکومت‌های خارجی و اجرای عملیات‌هایی برای مقابله با تهدیداتی مانند تروریسم، آدم‌ربایی و مانند آن‌ها در خارج کشور می‌باشد. (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۱۹۶)

کارکردهای مطرح‌شده را می‌توان در قالب سه نقش اصلی سازمان‌های اطلاعاتی بیان کرد:

اول. نقش شناختی: شامل فرآیند اول یعنی جمع‌آوری داده و فرآیند دوم بررسی اطلاعات می‌شود. نقش شناختی محصول فعالیت‌هایی است که از طریق واکاوی بعد پنهان کنش‌ها، پدیده‌های فردی یا اجتماعی به دنبال فهم واقعیت امور (با ترکیب شناخت آشکار و پنهان از آن‌ها) به دست می‌آید. (نک. میرمحمدی، محمدی لرد، ۱۳۹۳: ۱۷۲).

دوم. نقش نظارتی: فرآیند ضداطلاعات به دلیل ماهیت نظارتی آن، در این کارکرد در بر گرفته می‌شود. نقش نظارتی، نظارت بر عملکرد صحیح افراد و نهادهای مختلف کشور، به منظور اجرای بهینه تصمیمات اتخاذشده است. (محمدی لرد، ۱۳۹۰: ۱۴)

سوم. نقش اجرایی: شامل فرآیند اجرای پنهان است. نقش اجرایی، اجرای تصمیم یا تصمیم‌هایی است که پیش از آن باهدف تأمین منافع ملی اخذ شده‌اند اما نهادهای تخصصی مجری تصمیم‌ها به دلایل مختلف امکان عملیاتی کردن آن تصمیم یا تصمیم‌ها را نداشته‌اند. درواقع، گاهی اوقات سیاست‌گذاران از اطلاعات به‌عنوان ابزاری برای اجرای تصمیم‌هایشان استفاده می‌کنند که اصطلاحاً به آن نقش اجرایی اطلاعات در سیاست‌گذاری گفته می‌شود. (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۳۰)

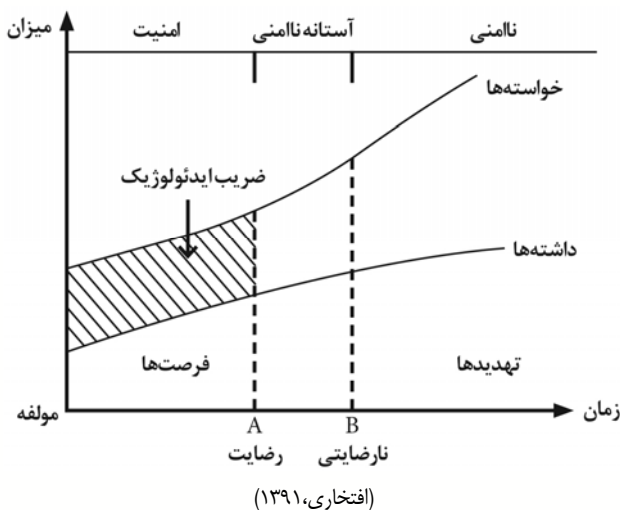
۲-۱-۲- ارکان امنیت نرم

امنیت نرم مطابق گفتمان ایجابی بر سه رکن اساسی استوار است:

رکن اول. خواسته‌ها: مجموع نیازهای تعریف‌شده یک بازیگر را که حکایت از ارزشمندی و اولویت آن‌ها نزد وی دارد شامل می‌شود. خواسته‌ها همواره حالت فزاینده دارند و لجام‌گسیختگی در زمینه خواسته‌ها سبب افزایش یک‌باره خواسته‌ها می‌شود. در نتیجه پاسخ‌گویی به آن برای دولت‌ها مشکل‌آفرین است؛ بنابراین خواسته‌ها باید به‌صورت مدیریت‌شده و با شیب ملایم افزایش یابد.

رکن دوم. داشته‌ها: مجموع پاسخ‌های ارائه‌شده از سوی قدرت حاکم به این خواسته‌ها را شامل می‌شود. «داشته» از جنس پاسخ بوده و می‌تواند به اشکال مختلف ارائه شود. برای مثال می‌توان به تحقق عینی یک خواسته، با ارائه پاسخی قانع‌کننده برای عدم تأمین آن، یا ارائه استدلال‌هایی مقبول برای مخاطب مبنی بر عدم امکان تحقق آن، اشاره داشت که تمامی آن‌ها «پاسخ» به شمار می‌آیند.

رکن سوم. ضریب ایدئولوژیک: منظور آن ارزش‌هایی است که توسط فرد یا جامعه به‌صورت پیشینی پذیرفته‌شده‌اند و «عامل» (فرد، جامعه یا...) جهت صیانت یا تقویت آن‌ها حاضر به هزینه‌کرد منابع در اختیار و حتی چشم‌پوشی از برخی از خواسته‌هایش می‌باشد. (افتخاری، ۱۳۹۱: ۸۸) ضریب ایدئولوژیک هر جامعه متفاوت است؛ در جامعه‌ای اسلام و در جوامع دیگر ناسیونالیسم، زبان و... می‌تواند ضریب ایدئولوژیک به شمار روند. ضریب ایدئولوژیک مانع از واگرایی خواسته‌ها و داشته‌ها در واحد زمان می‌گردد و از این طریق تولید زمان برای مدیریت امنیتی می‌نماید.

۲- الگوی تحلیل

با توجه به شکل بالا، عمده نقش سازمان‌های اطلاعاتی در جهت تأمین امنیت نرم، مدیریت خواسته‌ها است. سازمان اطلاعاتی با ایفای دو نقش «شناختی» و «اجرایی» خود به گونه‌ای به مدیریت خواسته‌ها می‌پردازد که لجام‌گسیختگی خواسته‌ها و به تبع آن افزایش شکاف با داشته‌ها رخ ندهد و به ناامنی و به خطر افتادن نظام سیاسی منجر نشود. سازمان اطلاعاتی در جهت مدیریت خواسته‌ها در اولین گام، توسط نقش شناختی خود به شناسایی خواسته‌ها مردم جامعه می‌پردازد. آن‌ها می‌توانند به شناخت لایه‌های پنهان خواسته‌ها، هر چه زودتر به اطلاعاتی از خواسته‌ها در حال شکل‌گیری بپردازند و با ارائه این اطلاعات به سیاست‌گذاران امنیتی در اسرع وقت، فرصت مناسبی در اختیاران سیاست‌گذاران در جهت پاسخ‌گویی مناسب قرار دهند. علاوه بر نقش شناختی، نهادهای اطلاعاتی با استفاده از نقش اجرایی خود، به خواسته‌های مردم جامعه پاسخ مطلوبی ارائه می‌کنند که در عین پنهانی بودن، قابلیت تأثیرگذاری بر افکار عمومی به‌منظور کنترل خواسته‌ها خواهند داشت.

۱-۲- نقش شناختی سازمان‌های اطلاعاتی

فلسفه وجودی و هدف اصلی فعالیت سازمان‌های اطلاعاتی، پیش‌گیری از غافل‌گیری در عرصه‌های مختلف نظامی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است. (شولسکی، ۱۳۸۷: ۱۳۰) بر این اساس، هر حادثه ناگوار یا شکست‌انگیز از سوی کشورها، سازمان‌های غیردولتی یا افراد، نوعی شکست اطلاعاتی تلقی می‌شود. (Hedley, 2005: 436) در نظریات امنیت پایدار، کیفیت زندگی، محور کانونی مباحث قلمداد شده و امنیت انسانی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها برای رسیدن به درجات قابل‌اتکایی از ثبات است. (عباس‌زاده و کرمی، ۱۳۹۰: ۹۳) سازمان‌های اطلاعاتی با استفاده از نقش شناختی خود، می‌توانند عواملی را که به انتظارات فزاینده مردم و نخبگان از حکومت دامن می‌زنند، شناسایی و از لجام‌گسیختگی خواسته‌ها جلوگیری به عمل آورند چراکه افسران اطلاعاتی در بطن مردم هستند و باید از خواسته‌های مردم که ممکن است در ابتدا در لایه‌های

پنهان صورت گیرد، مطلع شوند و در اختیار سیاست‌گذاران قرار دهند و از غافل‌گیری آن‌ها جلوگیری کنند. این عمل سبب می‌شود که سیاست‌گذاران با اطلاع به موقع از خواسته‌های افراد جامعه، فرصت بهتری برای پاسخ‌گویی داشته باشند. در سال ۱۹۷۸، دست‌کم گرفتن مشکلات سیاسی شاه ایران و نیز جدی بودن خواسته‌های ملت ایران، یکی از معروف‌ترین نمونه‌های این نوع ناکامی اطلاعاتی می‌باشد. مهم‌ترین نتیجه نقش شناختی سازمان‌های اطلاعاتی جلوگیری از غافل‌گیری دولت می‌باشد. علی‌رغم آنکه در سال‌های ۱۹۷۷ تا ۱۹۷۹ مردم ایران برای پیگیری خواسته‌های سیاسی خود، با تظاهرات و راهپیمایی‌ها، خیابان‌های تهران را ناآرام کرده بود، سازمان سیا در ارزیابی‌های خود اعلام کرد که ایران در وضعیت انقلابی به سر نمی‌برد. در واقع، سازمان سیا درباره سقوط شاه و احتمال به قدرت رسیدن نظام ضد غربی به سیاست‌گذاران هشدار نداده بود. در آن زمان، جامعه اطلاعاتی آمریکا هم عقیده بود که ماندن شاه امری مسلم است و در این مورد، ثبات حکومت ایران را دست‌بالا گرفته بود. به همین سبب، بررسی روند داخلی ایران را در آخر فهرست اولویت‌های اطلاعاتی آمریکا قرار داده بود. (فور، ۱۳۸۲: ۷۱)

استانزفیلد ترنر^۱، رئیس وقت سازمان سیا، علت ناکامی اطلاعاتی سازمان را در پیش‌بینی سقوط شاه این‌گونه توصیف می‌کند: گروه اطلاعاتی ما در ایران بسیار محدود بود و ما به اطلاعات کافی دسترسی نداشتیم. چون شاه دوست قابل اعتماد ما بود و ما در او به‌طور جدی و با دقت جاسوسی نمی‌کردیم؛ به همین دلیل، قبل از سقوط شاه، عوامل زیادی در ایران نداشتیم. بی‌اطلاعی ما در مورد موقعیت شاه تا آنجا بود که کارتر در دسامبر ۱۹۷۷ در سفر خود به ایران، شاه را جزیره ثبات در منطقه‌ای ناآرام خواند. ما هم در سیا غیراز این فکر نمی‌کردیم. هشت ماه بعد از تظاهرات متعدد در تهران، دفتر برآوردهای ملی، پیش‌نویس برآوردی درباره اوضاع ایران را برای من ارسال داشت و ادعا کرد که شاه برای ده سال دیگر دوام خواهد آورد. حکومت شاه به سرعت روبه‌زوال بود. او فقط پنج ماه بعد از آنکه سازمان سیا پیش‌بینی کرده بود که او تا ده سال دیگر دوام خواهد آورد، ایران را ترک کرد و خود را تبعید نمود. این مورد به‌خوبی اهمیت شناخت لایه‌های پنهان و آشکار خواسته‌های مردم را نشان می‌دهد. سازمان سیا که در واقع به علت وابستگی حکومت شاه به آمریکا، ایران را جزئی از دولت خود می‌پنداشت، از خواسته‌های درون جامعه، اطلاعات شناخت مناسبی کسب نکرده بود که نهایتاً منجر به غافل‌گیری آن‌ها شد.

1. Stansfield Turner

۲-۲- نقش اجرایی سازمان‌های اطلاعاتی

سازمان‌های اطلاعاتی در نقش اجرایی به صورت پنهان برای پاسخ‌گویی به خواسته‌ها دست به اقداماتی می‌زنند که غالباً به صورت غیرمستقیم می‌باشد. پاسخ به خواسته‌ها به چهار صورت شکل می‌گیرد:

(۱) تأمینی: در این حالت نظام‌های سیاسی با افزایش کارآمدی خود، خواسته‌های مشروع و ممکن جامعه را تأمین می‌کنند و خواسته‌ها را به داشته‌ها تبدیل می‌نمایند. این نوع پاسخ، شکل ایده آل پاسخ‌گویی به خواسته‌ها است و بیشتر به توانمندی دولت‌ها برای کارآمد کردن خود مربوط می‌شود البته امری دشوار برای پاسخ‌گویی می‌باشد.

(۲) اقتناعی: نظام‌های سیاسی در صورتی که خواسته‌های جامعه از نظر آن‌ها مشروع نباشد و یا توانایی تأمین آن را نداشته باشند سعی می‌کنند که جامعه را اقتناع کنند. کارشناس امنیتی وظیفه دارد که اقتناع را به گونه‌ای صورت دهد که از لحاظ ذهنی، جامعه را آماده پذیرش نماید. امروزه این نوع پاسخ‌گویی بسیار مورد استفاده دولت‌ها است زیرا که بسیاری از خواسته‌ها قابلیت تأمین ندارند.

(۳) توجیهی: گاهی نظام‌های سیاسی در تأمین خواسته‌ها ناکام‌اند و به علاوه قدرت اقتناع نیز ندارند، در نتیجه به توجیه روی می‌آورند که در واقع تسکینی به خواسته‌های جامعه است. پاسخ‌های توجیهی هرچند ضریب نفوذ پایینی دارد، به صورت کوتاه‌مدت و مقطعی مفید است.

(۴) سرکوبی: در صورتی که هر یک از صورت‌های پاسخی قبل مفید واقع نشود، نظام‌های سیاسی برای برقراری امنیت دست به سرکوب می‌زنند و این حالت برخلاف پاسخ‌های دیگر که به صورت نرم افزارانه بود به صورت سخت و قهری شکل می‌گیرد.

از آنجایی که پاسخ‌گویی به صورت تأمینی به کارآمدی نظام‌های سیاسی مربوط می‌شود، سازمان‌های اطلاعاتی با توجه به نقش اجرایی خود در پاسخ‌گویی به صورت اقتناعی، توجیهی و سرکوبی ایفای نقش می‌کنند.

۲-۲-۱- پاسخ‌گویی اقتناعی

در اقتناع خواسته‌ها، عمده تلاش‌هایی که صورت می‌گیرد در جهت منصرف ساختن جامعه از خواسته‌های خود و یا منحرف کردن آن خواسته‌ها می‌باشد. عدم تأمین خواسته‌ها از سوی دولت‌ها دو دلیل دارد: نخست آنکه دولت‌ها توان برآورده کردن خواسته‌های مشروع جامعه را ندارند و دوم خواسته‌ها از منظر سیاست‌های اعمالی دولت‌ها مشروع نیستند. در اقتناع اگرچه گزاره‌هایی همچون ارائه دلایل مستدل و

منطقی از سوی دولت‌ها، جلب اعتماد مردم بایبان حقایق از عدم توانایی خواسته‌ها و... کارایی خود را دارد اما به دلایلی استفاده مستقیم از این گزاره‌ها مطلوب نیست. کاهش یافتن ضریب نفوذ امنیتی با استفاده مداوم از این گزاره‌ها و همچنین به وجود آمدن مشکلات امنیتی در حوزه سیاست خارجی بایبان حقایق و اظهار ناتوانایی دولت‌ها در جهت جلب افکار عمومی از جمله این دلایل است. از همین رو تأثیرگذاری غیرمستقیم و پنهانی بر افکار عمومی در جهت اقناع خواسته‌ها، ضمن رفع مشکلات مذکور، اثربخشی و نفوذ بیشتری داشته است. سازمان اطلاعاتی به دلیل کار ویژه‌های پنهانی و غیرمستقیم آن، در پاسخ‌گویی اقناعی به خواسته‌ها، حائز اهمیت است. این نهادها با طراحی و ارائه تبلیغات غیرمستقیم به تأثیرگذاری بر برداشت‌های افکار عمومی می‌پردازد چراکه عملیات تبلیغاتی آسان‌ترین و کم‌خطرترین و درعین‌حال، تأثیرگذارترین نوع اقدامات پنهان محسوب می‌شود. (Rositzke, 1977:156) هدف اصلی این تبلیغات تضعیف و تخریب خواسته‌ها در اذهان افراد جامعه و بزرگنمایی ارزش‌ها و باورها و تفکرات نظام سیاسی می‌باشد. در واقع در یک دورنمای کلی عمده‌ترین نقش اجرایی سازمان‌های اطلاعاتی در پاسخ‌گویی اقناعی به خواسته‌های جامعه، طبق مبانی نظری بیان‌شده، تقویت ضریب ایدئولوژیک به‌صورت غیرمستقیم است به‌گونه‌ای که ارزش‌ها و باورها و تفکراتی که به‌صورت پیشینی پذیرفته‌شده بود تقویت شود و افراد جامعه به‌گونه‌ای به سمت این ارزش‌ها هدایت شوند که اذهان آن‌ها نسبت به خواسته‌هایی که نامشروع هستند و در تعارض با نظام سیاسی قرار دارند و یا آنکه نظام سیاسی توانایی برآورده شدن آن‌ها را ندارد، منحرف گردند. سازمان اطلاعاتی با اجرای عملیات‌های پنهان به‌صورت غیرمستقیم در راستای تقویت ضریب ایدئولوژیک بر افکار عمومی تأثیر می‌گذارد. سازمان اطلاعاتی با استفاده از ایجاد برنامه‌های فرهنگی، استفاده از رسانه‌های جمعی (رادیو، تلویزیون، اینترنت، مطبوعات) به تقویت ضریب ایدئولوژیک در جهت کنترل خواسته‌ها می‌پردازد. در این خصوص می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

الف) حمایت مالی از نهادهای علمی

سازمان‌های اطلاعاتی با حمایت‌های مالی از ایجاد کنگره‌هایی با گستره تبلیغاتی بالا که هدف ترویج و تثبیت تفکرات و ارزش‌های له یا علیه سیاست‌های موردنظر سازمان است، سبب می‌شود که افکار عمومی جامعه خصوصاً جوانان را جذب کند. انجمن ملی دانشجویان^۱ از جمله سازمان‌هایی است که در راستای اهداف فرهنگی-سیاسی موردحمایت مالی قرار داشت. این سازمان از سال ۱۹۵۲ تحت حمایت مالی

سیا بود و حدود هشتاد درصد بودجه آن را در سال‌های ۱۹۶۷-۱۹۵۲ سازمان سیا تأمین می‌کرد. هدف سیا از این اقدام مقابله با گسترش ایده‌ها و سیاست‌های کمونیستی و تأثیرگذاری بر برداشت‌های فکری جوانان در راستای اهداف سوسیالیست بود. (Kotek, 2003, Summer) چراکه خواست‌ها و گرایش‌های افراد جامعه و به‌خصوص دانشجویان به سمت کمونیست شدن بود و آمریکا این خواسته را برای کمونیست شدن جامعه‌اش نامشروع و خطری بزرگ که امنیت آن را تهدید می‌کرد، می‌دانست. سازمان سیا برای ایجاد کنفرانس‌ها و نهادهای بین‌المللی جایگزین غیر کمونیستی، نهادهای بین‌المللی‌ای را با گرایش به غرب تأسیس کرد و بیشترین انرژی و تمرکز آن در بین زنان، جوانان و دانشجویان صرف شد؛ زیرا این اقشار همواره هدف اصلی تبلیغات کمونیستی بودند و به علت زمینه‌های روشنفکری دانشگاه‌ها، احتمال و میزان نفوذ ایده‌های کمونیستی، به‌خصوص در میان دانشجویان بسیار بالا بود. در سال ۱۹۴۶ گروهی از دانشجویان آمریکایی در اولین کنگره جهانی دانشجویان در پراگ شرکت کردند و یک سال بعد نیز انجمن ملی دانشجویان برای نمایندگی دانشجویان آمریکایی در کنگره جهانی دانشجویان تأسیس شد. (Paget, 2003, June; Kotek, 2003, Summer)

ب) جذب هنرمندان

سازمان‌های اطلاعاتی با جذب شاعران و هنرمندان مشهور، افکار عمومی را توسط آثار مورد اقبال آنان به سمت تفکرات موردنظر خود و ارزش‌های نظام سیاسی جذب می‌کنند تا در این صورت افراد جامعه را از خواسته‌هایشان منحرف سازند. یکی از جالب‌ترین و بحث‌انگیزترین برنامه‌های اقدام پنهان سیا، کنگره آزادی فرهنگی^۱ بود که در سال ۱۹۵۰ در پاریس ایجاد شد. هدف از این برنامه استفاده از نویسندگان، شاعران، موسیقی‌دان‌ها و هنرمندان آمریکایی برای نفی ایده‌های کمونیستی و کاهش جذابیت آن‌ها بود. در راستای این هدف، کنگره آزادی فرهنگی با استفاده از بودجه‌های پنهانی سازمان سیا نشریات و مجله‌های ادبی و سیاسی را به زبان‌های مختلف منتشر و در حوزه فرهنگی، جشنواره‌های موسیقی، گالری‌های هنری و سخنرانی روشنفکران لیبرال در موضوعات مختلف را برگزار نمود. هدف از این برنامه‌ها نشان دادن برتری آزادی و ایده‌های آمریکایی در مقابل ایده‌های شوروی بود. (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۱۵۶)

ج) استفاده از ظرفیت رسانه‌های جمعی

رسانه‌های جمعی اعم از تلویزیون، رادیو و مطبوعات از جمله ابزارهایی است که سازمان‌های اطلاعاتی بانفوذ و در اختیار گرفتن آن‌ها به تقویت ضریب ایدئولوژیک از طریق تبلیغات ارزش‌ها و باورهای خود می‌پردازند. در دهه گذشته، اینترنت به بزرگ‌ترین رقیب تلویزیون و مطبوعات بدل شده است. در حال حاضر، نتایج نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد از هر پنج آمریکایی بزرگ‌سال، چهار نفر به‌طور مرتب از اینترنت استفاده می‌کنند و این امر جایگاه بالاترین میزان کاربر اینترنت در دنیا را برای آمریکا به ارمغان آورده است. ایالات متحده با ۱۵۹ میلیون کاربر در مقابل رتبه دوم که با ۷۹/۵ میلیون نفر به چین می‌رسد، فاصله بسیار را با سایر رقبا ایجاد کرده است. (Countries with The Most Internet User) این آمار و ارقام نشان از گستردگی حوزه نفوذ و طبیعتاً تأثیر ابزار بر افکار عمومی دارد و می‌توان حدس زد که سازمان‌های اطلاعاتی خصوصاً در زمان‌هایی که احتیاج دارند، از این ابزار بهترین استفاده را می‌توانند در تقویت ضریب ایدئولوژیک انجام دهند. در دوران قبل از جنگ جهانی دوم جامعه آمریکا خواستار سیاست‌های انزوایی بودند. از طرفی، علاوه بر دولت انگلستان، دولت آمریکا به دلیل منافی که حضور در جنگ جهانی دوم برای آن‌ها داشت در پی آن بود که در این جنگ شرکت داشته باشد؛ بنابراین دولت انگلستان بر آن شد تا اذهان عمومی آمریکا را در جهت تغییر خواسته آن‌ها مبنی بر سیاست انزوایی جذب کند زیرا که حضور آمریکا در جنگ جهانی دوم در صورت خلاف خواسته‌های اذهان عمومی خود، تبعات امنیتی را برای آن در پی داشت. از همین رو دستگاه اطلاعاتی انگلیس تلاش‌های مخفیانه‌ای را برای تقویت افکار عمومی آمریکا به نفع انگلیس و علیه سیاست انزوایی پیش از ورود آمریکا به جنگ جهانی دوم، صورت داد. طبق روایات مأخوذه از یک گزارش رسمی انگلیس که هنوز هم محرمانه است، اقدامات اطلاعاتی انگلیس در آمریکا عبارت بودند از: درج مقالات جهت‌دار در نشریات با کمک روزنامه‌نگاران و روزنامه‌های دولت و استفاده از یک ایستگاه رادیویی در نیویورک به‌عنوان ابزار تبلیغاتی ناخودآگاه. همچنین علاوه بر این اقدام سرویس‌های اطلاعاتی، سازمان سیا هم در این زمینه اقدام اجرایی مشابهی را داشته است. (شولسکی، ۱۳۸۷: ۲۰۳)

بیان موردی دیگر از نقش رسانه‌های جمعی در اقناع خواسته‌ها به روشن‌تر شدن موضوع کمک می‌کند: باقوت گرفتن تفکر کمونیستی، بسیاری از کشورها در اروپا و حتی آمریکا خواستار پذیرش این تفکر برآمدند و کمونیست شدن خواسته آن‌ها را شکل می‌داد. به‌خصوص در میان دانشجویان این اتفاق سرعت بالاتری داشت. یکی از اقدامات سازمان سیا در راستای تحدید و جلوگیری از گسترش کمونیسم، اقدام روانی پنهان و طراحی برنامه‌های فرهنگی - تبلیغاتی برای گسترش تفکر آمریکایی و مقابله با توسعه ایده‌های

کمونیستی بود. سازمان سیا باهدف مبارزه علیه رژیم‌های کمونیستی و تضعیف مشروعیت و جایگاه آن‌ها در نزد شهروندان و مردم کشورهای کمونیستی، برای پخش برنامه به زبان کشورهای هدف، ایستگاه‌های رادیویی تأسیس نمود. برنامه‌هایی که از این رادیوپخش می‌شد، منجر به تشدید مقاومت منفعل مردم، زنده نگه‌داشتن حس مقاومت و مخالفت با رژیم‌های کمونیستی و تضعیف کنترل و اقتدار احزاب کمونیستی در کشورهای اروپای شرقی می‌گردید. (Rositzke, 1977: 156)

۲-۲-۲- پاسخ‌گویی توجیهی

زمانی که پاسخ‌گویی اقناعی به خواسته‌های افراد جامعه نتیجه‌بخش نباشد، برای کنترل خواسته‌ها در جهت کاهش شکاف بین خواسته‌ها و داشته‌ها به پاسخ‌گویی توجیهی برای کنترل خواسته‌ها روی آورده می‌شود. سازمان‌های اطلاعاتی در پاسخ‌گویی توجیهی با انجام عملیات‌های فریب، ارائه جعلیات و ارائه اطلاعات غلط سعی در جهت‌دهی اذهان عمومی جامعه نسبت به خواسته‌هایشان دارند. در واقع در پاسخ‌گویی توجیهی، سازمان‌های اطلاعاتی بر اساس عملیات‌های مذکور، خواسته‌های افراد را به‌گونه‌ای مدیریت می‌کنند که افراد به‌طور غیرمستقیم از خواسته خود منصرف شوند و سیاست‌های موردنظر نهادهای اطلاعاتی را بپذیرند. دولت بوش پس از اشغال افغانستان، سیاست جنگ علیه تروریسم را به سمت رژیم صدام حسین در عراق جهت‌گیری کرد. افکار عمومی آمریکا پس از جنگ افغانستان خواستار عدم اجرای این تصمیم بودند. خواسته افراد جامعه آمریکا به‌طور جدی بر عدم جنگ با عراق بود به‌طوری‌که نظرسنجی‌های مختلف از میزان رضایت افکار عمومی برای جنگ، درصد بسیار پایینی را از میزان رضایت نشان می‌داد. البته اقداماتی برای اقناع افکار عمومی آمریکا از جمله ایجاد برنامه‌های رسانه‌ای از موفقیت آمریکا در افغانستان و... صورت می‌گرفت، اما تأثیر چندانی در اقناع افکار عمومی در جهت جنگ علیه صدام نداشت. شروع جنگ بدون همراهی افکار عمومی امکان‌پذیر نبود چراکه این اقدام خلاف خواسته‌های مردم بوده و امکان اعتراضات شدید و اغتشاشاتی که امنیت جامعه آمریکا را تهدید می‌کرد در پی داشت. از طرفی هم دولت بوش در انجام این تصمیم بسیار مصر بود. از همین رو، توجیه جنگ بدون ارائه اطلاعات قابل اعتماد و معتبر از سوی سازمان سیا یا دیگر نهادهای اطلاعاتی آمریکا مبنی بر اینکه صدام در حملات یازده سپتامبر به بن‌لادن^۱ کمک کرده و همچنین، در پی ساختن سلاح اتمی است، ممکن نبود. در ابتدای این فرآیند، گرچه وزیر دفاع و سایر اعضای گروه امنیت ملی بوش از ایده حمایت از بن‌لادن در حوادث

یازده سپتامبر طرفداری می‌کردند، اما اطلاعات سیا این ایده را تأیید نمی‌کرد. تحلیل‌گران سیا فقط به این نتیجه رسیده بودند که صدام حسین دارای سلاح‌های کشتار جمعی است و فعالانه به دنبال دستیابی به سلاح‌های هسته‌ای است. بوش با استفاده از این اطلاعات، ادعا کرد که صدام قصد داشته سلاح‌های کشتار جمعی را به بن‌لادن و دیگر تروریست‌ها تحویل دهد. در راستای این هدف، سازمان سیا به کمک روش‌های فنی و عوامل انسانی، برای جمع‌آوری اطلاعات از عراق بسیار تلاش کرد، فعالیتی که مهم‌ترین نقش آن، ارزیابی میزان تهدیدات و خطرهای ناشی از صدام بود. این ارزیابی‌ها، بیش از آنکه نقشی در طراحی و سیاست‌گذاری درباره عراق داشته باشند، در جلب حمایت افکار عمومی آمریکا و متحدان آن برای حمله به عراق بسیار ضروری بودند. بوش در ژانویه ۲۰۰۲، در سخنرانی خود اعلام کرد عراق در طول دهه گذشته، سلاح‌های کشتار جمعی و هسته‌ای تولید کرده است. همچنین کالین پاول^۱، وزیر امور خارجه وقت آمریکا، در سخنرانی خود در شورای امنیت سازمان ملل درباره عراق اظهار داشت «گفته‌های امروز من تماماً مبتنی بر منابع معتبر اطلاعاتی است و ادعا و تحلیل صرف نیست. آنچه امروز در اختیار شما قرار می‌دهم، واقعیت‌ها و نتایجی است که از منابع اطلاعاتی به‌دست آمده‌اند» این سخنرانی‌ها بر استناد اطلاعات سیا صورت می‌گرفت درحالی‌که در اصل واقع همچنین ادعاهایی را سیا تأیید نمی‌کرد. بدین ترتیب، در فضای اعتمادی که در افکار عمومی در خصوص ادعاهای مقامات آمریکایی فراهم آمده بود، ارتش آمریکا در ۱۹ مارس ۲۰۰۳ عملیات آزادی عراق را به‌عنوان اقدامی پیشگیرانه آغاز کرد. (میرمحمدی، ۱۳۹۰:۱۲۴) طبق جدول زیر، با انجام چنین اقداماتی توسط سازمان سیا، حمایت مردم ایالات متحده از حمله به عراق (پس از سرنگونی طالبان تا روز حمله) از ۳۱ درصد به ۷۵ درصد افزایش یافت. (نقش و کارکرد عملیات روانی در جنگ ۲۰۰۳ با تأکید بر متقاعدسازی، ۱۳۸۷:۳) بنابراین اگرچه در شاخص‌های واقعی، سازمان سیا ادعاهای بوش و پاول را در مورد عراق تأیید نمی‌کرد، اما با انجام عملیات فریب با ارائه اطلاعات گزینشی و غیرواقع، این تصمیم دولت بوش مبنی بر جنگ با عراق را نزد افکار عمومی توجیه کرد و افکار عمومی هم به‌واسطه خوش‌نامی و پشتوانه سازمان سیا این توجیه جنگ را پذیرفت؛ بنابراین با این اقدام سازمان سیا، خواسته‌های افراد جامعه جهت‌دهی شد و افراد از خواسته‌های ابتدایی خود منصرف شده و خواسته‌های موردنظر سازمان‌های اطلاعاتی را دنبال کردند.

جدول (۱): میزان حمایت مردم آمریکا از حمله به عراق

موافقین	شبکه یا مجله خبری	سال
۳۱ درصد	ویکی‌پدیا	بعد از سرنگونی طالبان
۷۰ درصد	C.N.N	۱۶ و ۱۷ ژوئیه ۲۰۰۲
۷۵ درصد	C.N.N	روز حمله (۲۰ مارس ۲۰۰۳)

۲-۲-۳- پاسخ‌گویی سرکوب‌گرایانه

آخرین نوع پاسخ‌گویی در صورت عدم اقناع و عدم توجیه خواسته‌های افراد جامعه، پاسخ سرکوب‌گرایانه به خواسته‌ها می‌باشد. تفاوت عمده این نوع پاسخ‌گویی با سایر پاسخ‌گویی‌ها این است که در پاسخ سرکوب‌گرایانه برخلاف پاسخ‌های دیگر که از اقدامات نرم استفاده می‌شد، از اقدامات قهرآمیز استفاده می‌شود. نهادهای اطلاعاتی در جهت سرکوب خواسته‌ها تلاش می‌نمایند با شناسایی و انجام اقدامات پنهانی همچون عملیات‌های ترور، رهبران اصلی را که خواسته‌های افراد را هدایت و جهت‌دهی می‌کنند از میان بردارند تا موج خواسته‌های افراد فروکش کند و خاموش شود. سازمان‌های اطلاعاتی در پاسخ‌گویی سرکوب‌گرایانه با توجه به محصولات شناختی خود عمل می‌کنند به گونه‌ای که یا در ابتدا از سایر روش‌های پاسخ‌گویی استفاده می‌کنند و در صورتی که پاسخ‌گویی به روش اقماعی و توجیهی جواب نداد، از این روش استفاده می‌کنند و یا آنکه از همان ابتدا بنا بر اطلاعات خود دست به استفاده از سرکوب می‌زنند. ترورهای هدفمندی در طول تاریخ توسط سازمان‌های اطلاعاتی صورت گرفته است از جمله برنامه‌های هدفمند سازمان سیا برای ترور فیدل کاسترو که از رهبران کمونیستی در کوبا بود و همچنین برنامه‌هایی برای ترور حضرت امام خمینی (ره) که رهبر انقلاب اسلامی بودند.

۳- نتیجه‌گیری

در پی رشد و شکوفایی اندیشه‌های سیاسی، نظام‌های سیاسی به این درک رسیدند که امنیت بیش از اینکه از طریق قدرت نظامی دولت‌های دیگر تهدید شود، از سوی ناکارآمدی دولت‌ها در عرصه انجام وظایف گسترده کنونی و بروز بحران در داخل تهدید می‌شود. از سوی دیگر، با پیشرفت وسایل ارتباطی، انفجار اطلاعات به گسترش انتظارات در میان مردم منجر شد و اکنون برخلاف دو دهه قبل، این صرفاً دولت‌های سوسیالیستی نیستند که زیر بار مسئولیت سنگین تأمین رفاه مردم خود قرار دارند بلکه با انقلاب ارتباطات و اطلاعات، آگاهی مردم از جوامع دیگر بیش‌ازپیش افزایش یافته و انتظارات آن‌ها از دولت خود

برای تأمین نیازهای اولیه زندگی و فراهم آوردن بسترهای لازم جهت فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی و پاسخگو بودن در انتخاب راه‌حل‌ها و سیاست‌ها برای تأمین اهداف و هزینه‌های آن دوچندان شده است. (یزدان‌فام، ۱۳۸۸: ۱۲۸) از همین رو دولت‌ها امنیت را در درون جامعه خود و در مدیریت خواسته‌های افراد جامعه خود می‌بینند. از آنجایی که مهم‌ترین کاربست برای مدیریت خواسته‌ها، تأثیرگذاری غیرمستقیم بر افکار عمومی در جهت تناسب دادن میان خواسته‌ها و داشته‌ها، افراد جامعه است، نزدیک‌ترین ابزاری که می‌تواند به یاری نظام‌های سیاسی پردازد سازمان‌های اطلاعاتی هستند، چراکه اولاً مهم‌ترین کار ویژه این سازمان‌ها عملکرد نهانی و غیرمستقیم آن‌ها است و از همین رو با سیاست‌های اعمالی در تأمین امنیت نرم مطابقت دارد. ثانیاً این سازمان‌ها به دلیل آنکه به‌طور پنهان در بطن مردم هستند، محصولات شناختی جامعی از خواسته‌ها و داشته‌های افراد را در اختیاردارند. این نقش شناختی سبب می‌شود تا سازمان‌های اطلاعاتی با ارائه اطلاعات به‌موقع از رشد خواسته‌ها به سیاست‌گذاران، مانع از غافلگیر شدن نظام‌های سیاسی که نتیجه آن ناامنی (افزایش شکاف میان خواسته‌ها و داشته‌ها) است، شود. ثالثاً سازمان‌های اطلاعاتی با اشراف کامل بر خواسته‌های مردم، می‌توانند به‌طور غیرمستقیم بهترین نوع پاسخ‌گویی را به خواسته‌های مردم ارائه دهند؛ بنابراین سازمان‌های اطلاعاتی در مرحله بعد از نقش شناختی، نقشی اجرایی در قالب جذب افکار عمومی به‌طور غیرمستقیم در مسیر مدیریت خواسته‌ها را ایفا می‌کنند. استفاده این سازمان‌ها از رسانه‌های جمعی و جذب افراد موردعلاقه افکار عمومی، محوریت این نقش اجرایی است که سعی می‌کنند با ایجاد برنامه‌ها و آثاری که از یک‌سو در مسیر سیاست‌های نظام سیاسی است و از سوی دیگر مورد اقبال افکار عمومی می‌باشد، به مدیریت خواسته‌ها پردازند.

منابع و مأخذ

- افتخاری، اصغر، (۱۳۹۱)، *امنیت*، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- افتخاری، اصغر، (۱۳۸۵)، *کالبدشکافی تهدید*، تهران: دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و ستاد علوم دفاعی مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی امام خمینی (ره).
- بلوم، ویلیام، (۱۳۸۶)، *سرکوب امید: مداخلات ارتش آمریکا و سیا پس از جنگ جهانی دوم* ترجمه: منوچهر بیگدلی خمسه، تهران: نشر اطلاعات.
- ترنر، استنزسفیلد، (۱۳۸۸)، *پیش از خواندن بسوزانید: روسای جمهور، مدیران اطلاعات مرکزی و اطلاعات سری آمریکا*، ترجمه: بهروز زارع، تهران: اطلاعات.
- توسلی، غلام عباس، (۱۳۸۶)، *نظریه‌های جامعه‌شناسی* تهران: سمت.
- حسنی، قاسم، (۱۳۸۷)، *نقش و کارکرد عملیات روانی در جنگ ۳+۰+۲ با تأکید بر متقاعدسازی*، طب نظامی، دوره دهم، شماره چهارم، صفحه ۳۰۳.
- شولسکی، آبرام، (۱۳۸۷)، *نبرد بی‌صدا*، ترجمه: معاونت پژوهشی دانشکده امام باقر (ع)، تهران: دانشکده امام باقر (ع).
- عباس‌زاده، هادی و کامران کرمی، (۱۳۹۰)، *سرمایه اجتماعی و امنیت پایدار*، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال چهاردهم، شماره اول.
- فورد، هارولد پی، (۱۳۸۲)، *تجربه دولت آمریکا در تحلیل اطلاعاتی: نقاط مثبت و منفی آن* ترجمه: معاونت پژوهشی دانشکده امام باقر (ع)، تهران: دانشکده امام باقر (ع).
- کوزر، لوئیس و برنارد روزنبرگ، (۱۳۸۵)، *نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی* ترجمه فرهنگ ارشاد، تهران: نشر نی.
- ماندل، رابرت، (۱۳۸۷)، *چهره متغیر امنیت ملی* ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ سوم، فصل چهارم و ششم.
- محمدی لرد، عبدالمحمود، (۱۳۹۰)، *سازمان‌های اطلاعاتی و ثبات سیاسی*، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال چهاردهم، شماره سوم.
- معاونت پژوهش و تولید علم، (۱۳۹۴)، *مردم‌سالاری و اطلاعات*، تهران: دانشکده اطلاعات.
- مک لین، ایان، (۱۳۸۷)، *فرهنگ علوم سیاسی*، ترجمه: حمید احمدی، تهران: میزان.

میر محمدی، مهدی، (۱۳۹۰)، *سازمان‌های اطلاعاتی و سیاست خارجی: مطالعه موردی نقش سازمان سیا در سیاست خارجی آمریکا*، پایان‌نامه دکتری، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران: ابرار معاصر.

میرمحمدی، مهدی و عبدالحمود محمدی لرد، (۱۳۹۳)، *نقش سازمان‌های اطلاعاتی در مردم‌سالاری دینی*، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال هفدهم، شماره دوم.
یزدان فام، محمود، (۱۳۸۸)، *امنیت نرم و چرایی اهمیت آن*، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال دوازدهم، شماره سوم.

“Countries with the Most Internet Users in the World”, from:

<http://www.aneke.com/internet>

Holt, Pat M. (1995); *Secret Intelligence and Public Policy: A Dilemma of Democracy*, Washington: CQ Press.

Kotek, Joel (2003, Summer). Youth Organization as a Battlefield in the Cold War. *Intelligence and National Security*, 18(2).

Paget, Karen (2003). From Stockholm to Leiden: the CIA's role in the formation of the International Student Conference. *Intelligence and National Security*, 18(2).

Rositzke, Harry August (1977). *The CIA's Secret Operation: Espionage, Counterespionage, and covert Action*. New York: Reader's Digest press: distributed by Crowell

Taylor, Stan A. (2007); “Definitions and Theories of Counterintelligence”, *Johnson*, Vol. 4